

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS
LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

NUTARIMAS

**DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS PAREIGŪNŲ IR KARIŲ VALSTYBINIŲ
PENSIJŲ ĮSTATYMO 16 STRAIPSNIO 3 DALIES 1 PUNKTO (2013 M.
GRUODŽIO 3 D., 2015 M. BIRŽELIO 25 D. REDAKCIJOS) ATITIKTIES
LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI**

2016 m. birželio 20 d. Nr. KT18-N9/2016

Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Elvyros Baltutytės, Vytauto Greičiaus, Danutės Jočienės, Prano Kuconio, Gedimino Mesonio, Vyto Miliaus, Egidijaus Šileikio, Algirdo Taminsko, Dainiaus Žalimo, sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53¹ straipsniais, Teismo posėdyje 2016 m. birželio 16 d. rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo konstitucinės justicijos bylą Nr. 6/2015 pagal pareiškėjo Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo prašymą Nr. 1B-7/2015 ištirti, ar Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29, 52 straipsniams, konstituciniam teisinės valstybės principui neprieštaruoja Lietuvos Respublikos pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalies 1 punktas (2013 m. gruodžio 3 d. redakcija) tiek, kiek jame nenustatyta, kad asmenims, priimtiems tarnauti vidaus reikalų, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros sistemose, Specialiųjų tyrimų tarnybos, Kalėjimų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnais ir kariais, muitinės pareigūnais (muitinės sistemoje dirbti muitinės mobiliosiose grupėse ar muitinės postuose arba atlikti kriminalinę žvalgybą ir (arba) ikiteisminį tyrimą), tarnybos laikui pensijai skirti prilyginamas faktinis tarnybos kitų valstybių ginkluotosiose pajėgose, pasienio tarnyboje, vidaus

reikalų ir kitose tarnybose (išskyrus tarnybą naikintojų būriuose ir batalionuose) laikas ir po 1990 m. kovo 11 d., jeigu šie asmenys tarnybą atliko Lietuvos Respublikos teritorijoje veikusiose įkalinimo įstaigose, kurių apsaugą ir kontrolę Lietuvos Respublika perėmė vėliau nei 1990 m. kovo 11 d.

Konstitucinis Teismas

nustatė:

I

Pareiškėjo Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo prašymas grindžiamas šiais argumentais.

1. Pareiškėja administracinėje byloje nuo 1986 m. rugsėjo 8 d. iki 1991 m. gruodžio 10 d. ėjo kontrolieriaus pareigas Panevėžio moterų pataisos darbų kolonijoje (dabar – Panevėžio pataisos namai), atlikdama tarnybą SSRS vidaus reikalų ministerijos karinėje dalyje Nr. 6509. 1991 m. gruodžio 11 d. Lietuvos valstybė perėmė Panevėžio moterų įkalinimo įstaigos apsaugą ir kontrolę, ir nuo šios dienos pareiškėja buvo priimta į Lietuvos Respublikos vidaus tarnybą eiti režiminio skyriaus vyresniojo kontrolieriaus pareigas Panevėžio miesto įstaigoje OČ12/5 (dabar – Panevėžio pataisos namai), t. y. iš esmės dirbti tą patį darbą, kaip ir iki tol. Pagal ginčijamą Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalies 1 punkte (2013 m. gruodžio 3 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą pareiškėjai administracinėje byloje jos tarnybos minėtoje SSRS vidaus reikalų ministerijos karinėje dalyje laikas nuo 1990 m. kovo 11 d. iki 1991 m. gruodžio 10 d. nėra įskaitomas į tarnybos laiką pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti, bet įskaitomas tokios tarnybos laikas iki 1990 m. kovo 11 d.

Pasak pareiškėjo Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, tarnyba SSRS vidaus reikalų ministerijos karinėje dalyje nuo 1990 m. kovo 11 d. iki 1991 m. gruodžio 10 d. turi būti laikoma tarnyba Lietuvos valstybei, nes tokia tarnyba buvo siekiama užtikrinti Lietuvos valstybės saugumą ir interesus. Lietuvos valstybė tik 1991 m. gruodžio 11 d. perėmė Lietuvoje veikusios įkalinimo įstaigos, kurioje pareigas ėjo pareiškėja administracinėje byloje, apsaugą ir kontrolę, suformavo ir parengė struktūrą, kuri galėjo perimti nuteistųjų ir pataisos įstaigų išorinę ginkluotą apsaugą, netekusių laisvės ir suimtų asmenų konvojavimą į jų paskyrimo vietas bei teismo posėdžius, taip pat atlikti kitas specialias užduotis, kurioms reikalingas specifinis parengimas. Iškart po Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo nebuvo įsteigta naujų įkalinimo įstaigų, kurių apsaugą ir kontrolę būtų vykdžiusios išimtinai Lietuvos Respublikos institucijos.

2. 1990 m. kovo 11 d. atkūrus nepriklausomą Lietuvos valstybę buvo siekiama ir toliau užtikrinti viešąją tvarką ir visuomenės saugumą. 1990 m. kovo 21 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos kreipimasis į vidaus reikalų įstaigų darbuotojus, kuriuo

kiekvienas Lietuvos Respublikos pilietis nepriklausomai nuo tautybės ir pasaulėžiūros, turintis darbo patyrimą vidaus reikalų įstaigose, pasirengęs prisiekti ištikimybę Lietuvai ir jai tarnauti, buvo kviečiamas ir toliau sąžiningai dirbti savo darbą; kreipimesi buvo nurodyta, kad „bus išsaugotos socialinės vidaus reikalų darbuotojų garantijos: pensijos, mokamos nežiūrint į tai, kurioje valstybėje tarnauta, išliks užsitarnautas laipsnis, vidutinis pareigūno atlyginimas viršys uždarbio vidurkį Respublikoje“.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, įvertinęs šioje byloje nustatytas aplinkybes, susijusias su pareiškėjos tarnyba įkalinimo įstaigoje ir šios įstaigos paskirtimi, *inter alia* tai, kad 1991 m. gruodžio 11 d. į Lietuvos valstybės jurisdikciją perimta įstaiga tęsė ankstesnę veiklą, o pareiškėja administracinėje byloje atliko tas pačias funkcijas, jos tarnyba nuo 1990 m. kovo 11 d. iki 1991 m. gruodžio 10 d. buvo reikalinga Lietuvos valstybei ir visuomenei, daro išvadą, kad įstatymų leidėjas, nustatydamas pareigūnų ir karių valstybinių pensijų skyrimo teisinį reguliavimą, turėjo atsižvelgti į šias reikšmingas aplinkybes.

3. Pareiškėjas, keldamas ginčijamo teisinio reguliavimo konstitucingumo klausimą, atsižvelgia į Konstitucinio Teismo 2013 m. vasario 22 d. nutarimo nuostatas, kad pagal Konstituciją įstatymų leidėjas turi diskreciją, atsižvelgdamas į reikšmingas aplinkybes, nustatyti tokį pareigūnų ir karių valstybinių pensijų skyrimo teisinį reguliavimą, pagal kurį tam tikrai būtino šiai pensijai skirti asmens tarnybos Lietuvos valstybei laiko daliai gali būti prilygintas tarnybos kitai valstybei laikas tokiomis aplinkybėmis, kuriomis atlikti tarnybos Lietuvos valstybei objektyviai buvo neįmanoma, *inter alia* laikotarpiu iki Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d., kai vienintelės Lietuvos valstybės institucijos buvo užsienyje veikusios Lietuvos Respublikos diplomatinės atstovybės ir konsulinės įstaigos arba kai tarnyba Lietuvos valstybei buvo įmanoma tik okupuotoje Lietuvos Respublikos teritorijoje tam tikrą laiką veikusiose organizuotos ginkluotos kovos su okupacija, *inter alia* Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio, struktūrose.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas remiasi oficialiąja konstitucine doktrina, kad pagal Konstituciją įstatymu gali būti nustatytos ir kitokios, ne tik Konstitucijos 52 straipsnyje nurodytosios, pensijos ar socialinė parama; įstatymu taip pat gali būti nustatytos ir pensijos už tam tikrą tarnybą Lietuvos valstybei; įstatymų leidėjas, nustatydamas pareigūnų ir karių pensiją už tarnybą, negali įtvirtinti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį asmuo į pensiją išėitų nepagrįstai anksti arba tokiai pensijai gauti būtų nustatytas nepagrįstai trumpas tarnybos ar darbo stažas, arba nustatant skiriamos pensijos dydį nebūtų atsižvelgiama į pareigūno ar kario darbo užmokesčio dydį ar kitaip būtų pažeidžiami teisingumo, protingumo ir proporcingumo principai. Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintas asmenų lygiateisiškumo principas suponuoja pareigą įstatymų leidėjui nustatyti vienodą (nediferencijuotą) teisinį reguliavimą tam tikrų asmenų kategorijų, esančių vienodoje padėtyje, atžvilgiu, kai tarp tų asmenų kategorijų nėra tokio pobūdžio ir apimties

skirtumų, kad nevienodas jų traktavimas būtų objektyviai pateisinamas.

4. Pareiškėjo teigimu, 1990 m. kovo 11 d. atkurdamą nepriklausomybę Lietuvos Respublika perėmė į savo jurisdikciją buvusias Lietuvos SSR respublikinio ir sąjunginio-respublikinio pavaldumo, *inter alia* vidaus reikalų sistemos, valstybės institucijas. 1990 m. kovo 11 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos įstatymas „Dėl buvusių Lietuvos TSR sąjunginio-respublikinio pavaldumo valstybės valdymo organų statuso pakeitimo“, kuriame nustatyta, kad visos buvusios Lietuvos SSR sąjunginio-respublikinio pavaldumo ministerijos, valstybiniai komitetai ir žinybos pavaldžios tik Lietuvos Respublikai. Pasak Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, tų statutinių tarnybų, kurias Lietuvos Respublika perėmė 1990 m. kovo 11 d., pareigūnams, ėjusiems tarnybą nuo 1990 m. kovo 11 d. iki 1991 m. gruodžio 10 d., į stažą, reikalingą pareigūnų ir karių valstybinei pensijai gauti, yra įskaičiuojamas ir šis laikotarpis, o pareiškėjai administracinėje byloje vien dėl to, kad įkalinimo įstaigos 1990 m. kovo 11 d. nebuvo perimtos į Lietuvos Respublikos jurisdikciją, šis laikotarpis nėra įskaičiuojamas, nors ji *de facto* iš esmės atliko tokias pat Lietuvos valstybei svarbias funkcijas ir turėjo teisėtą lūkestį, kad šis laikotarpis bus įskaičiuotas į stažą. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nuomone, nėra aplinkybių, kurios pateisintų skirtingą stažo apskaičiavimą pareiškėjai administracinėje byloje, ėjusiai minėtas pareigas įkalinimo įstaigoje, ir kitiems asmenims, ėjusiems pareigas institucijose, kurias 1990 m. kovo 11 d. Lietuvos valstybė perėmė į savo jurisdikciją, todėl ginčijamu teisiniu reguliavimu gali būti pažeistas ir Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintas asmenų lygiateisiškumo principas.

II

Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui gauti suinteresuoto asmens Lietuvos Respublikos Seimo atstovo Seimo pirmininko pavaduotojo Algirdo Syso rašytiniai paaiškinimai, kuriuose teigiama, kad ginčijamas teisinis reguliavimas neprieštarauja Konstitucijai. Suinteresuoto asmens atstovo pozicija grindžiama šiais argumentais.

1. 1990 m. kovo 11 d. atkurdamą nepriklausomybę Lietuvos Respublika perėmė į savo jurisdikciją buvusias Lietuvos SSR respublikinio ir sąjunginio-respublikinio pavaldumo, *inter alia* vidaus reikalų sistemos, valstybės valdymo institucijas. 1990 m. kovo 21 d. buvo priimtas Aukščiausiosios Tarybos kreipimasis į vidaus reikalų įstaigų darbuotojus, kuriuo kiekvienas Lietuvos Respublikos pilietis nepriklausomai nuo tautybės ir pasaulėžiūros, turintis darbo vidaus reikalų įstaigose patyrimą, pasirengęs prisiėkti ištikimybę Lietuvai ir jai tarnauti, buvo pakviestas sąžiningai dirbti savo darbą. Šiame kreipimesi buvo užtikrinta, kad „bus išsaugotos socialinės vidaus reikalų darbuotojų garantijos: pensijos, mokamos nežiūrint į tai, kurioje valstybėje tarnauta, išliks užsitarnautas laipsnis, vidutinis pareigūno atlyginimas viršys uždarbio vidurkį Respublikoje“. Taigi, atkūrusi nepriklausomybę, Lietuvos Respublika šiuo kreipimusi prisiėmė įsipareigojimą

ištikimiams jai vidaus reikalų sistemos darbuotojams išsaugoti socialines garantijas, įgytas iki nepriklausomybės atkūrimo, „nežiūrint į tai, kurioje valstybėje tarnauta“, t. y. *inter alia* tai, kad tarnauta SSRS vidaus reikalų sistemoje. Vidaus reikalų sistemos pareigūnų teisėti lūkesčiai ir asmenų lygiateisiškumo principas nebuvo pažeisti, nes socialinių garantijų išsaugojimas iki nepriklausomybės atkūrimo buvo garantuotas visiems vidaus reikalų sistemos darbuotojams, neišskiriant atskirų institucijų ir nepabrėžiant atitinkamų struktūrų perėmimo į Lietuvos Respublikos jurisdikciją po 1990 m. kovo 11 d.

2. Konstitucinio Teismo 2013 m. vasario 22 d. nutarime išimtis dėl faktinio Lietuvoje veikusių SSRS karinių komisariatų pašauktų asmenų prievartinės būtiniosios karo tarnybos SSRS ginkluotosiose pajėgose, pasienio tarnyboje, vidaus reikalų ir kitose tarnybose laiko po 1990 m. kovo 11 d. įskaitymo į stažą pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti buvo padaryta atsižvelgiant į silpnesnę jų padėtį, palyginti su kitais asmenimis, nes pašauktieji asmenys neturėjo objektyvių galimybių pasirinkti netarnauti nurodytose institucijose. Šiame kontekste pažymėtina, kad asmenų, kurie SSRS ginkluotosiose pajėgose (SSRS vidaus reikalų ministerijos karinėje dalyje) tarnavo nepriverstinai, savo noru, ir tų, kurie SSRS ginkluotosiose pajėgose tarnavo priverstinai, teisinė padėtis buvo skirtinga, vertinant jų realias galimybes priimti sprendimą dėl savo tarnybos. Taigi Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalies 1 punkte (2013 m. gruodžio 3 d. redakcija) nustatytas teisinis reguliavimas negali būti vertinamas kaip legislatyvinė omisija, t. y. teisinio reguliavimo spraga, kurią Konstitucija draudžia.

3. Kaip ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, pareigūnų ir karių valstybinės pensijos yra skiriamos asmenims už atliktą tarnybą Lietuvos valstybei ir šių pensijų gavimas susijęs ne su nustatyto dydžio įmokomis, o su atitinkamu asmens statusu. Pareigūnų ir karių valstybinės pensijos paskirtis – atlyginti už sudėtingą, atsakingą, dažnai rizikingą ir pavojingą asmens tarnybą Lietuvos valstybei. Valstybinės pensijos, mokamos iš valstybės biudžeto, dažniausiai yra papildomos išmokos, mokamos kartu su valstybinėmis socialinio draudimo pensijomis. Dėl valstybinių pensijų ypatumų įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į visas reikšmingas aplinkybes ir paisydamas Konstitucijos normų bei principų, gali nustatyti atitinkamas šių pensijų skyrimo sąlygas.

Atsižvelgiant į tokią pareigūnų ir karių valstybinių pensijų sampratą, pažymėtina, kad, įstatymu nustačius tokią valstybinę pensiją, jos skyrimas ir gavimas turi būti siejamas būtent su asmens tarnyba Lietuvos valstybei. Nuo 1990 m. kovo 11 d. iki 1991 m. gruodžio 10 d. laisvės atėmimo vietose įkalintų asmenų apsaugą vykdė šiose įstaigose veikusios SSRS ginkluotosios pajėgos (sovietinė armija) – karinės dalys. SSRS kariuomenė Lietuvos teritorijoje buvo okupacinė, o laisvės atėmimo bausmės Lietuvos Respublikos teritorijoje veikusiose įkalinimo įstaigose atliko ne tik Lietuvos, bet ir SSRS gyventojai, todėl minėtose įkalinimo įstaigose nebuvo tarnaujama tik

Lietuvos valstybei.

III

1. Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui gautas Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktorės Živilės Mikėnaitės 2016 m. sausio 11 d. raštas Nr. 1S-60 „Dėl informacijos konstitucinės justicijos byloje pateikimo“. Kartu su šiuo raštu pateiktos kai kurių dokumentų, susijusių su po 1990 m. kovo 11 d. Lietuvos Respublikos teritorijoje veikiančių įkalinimo įstaigų kontrolės ir apsaugos perėmimu, kopijos.

2. Kartu su minėtu raštu pateiktos Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos dokumentų, 1991 m. sausio 7 d. raštu siųstų Lietuvos Respublikos Ministrui Pirmininkui, *inter alia* Vidaus reikalų ministerijos pasiūlymų dėl socialinių garantijų SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės dalinio Nr. 6509 kariškiams, vykdančiams Lietuvos Respublikos pataisos darbų įstaigų apsaugą, kopijos. Šiame Vidaus reikalų ministerijos dokumente buvo siūloma „karinio dalinio 6509 priežiūros kontrolierius perduoti Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos žinion, skiriant reikiamas lėšas jų išlaikymui“, „skirti lėšas suprojektuoti ir pastatyti karinio dalinio 6509 batalionui, saugančiam pataisos darbų įstaigas, esančias Pravieniškių gyvenvietėje, kareivines dviem šimtams žmonių“, taip pat siūlyta užtikrinti kitas SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės dalinio Nr. 6509 tinkamam funkcionavimui būtinas materialines ir socialines garantijas.

IV

Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui apklausti specialistai – buvęs Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras Marijonas Misiukonis, Viešojo saugumo tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Kauno dalinio vadas vidaus tarnybos pulkininkas Ričardas Alzbergas, Tarnybos organizavimo skyriaus vyriausiasis specialistas vidaus tarnybos pulkininkas leitenantas Virmantas Kiškis, Tarnybos organizavimo skyriaus vyriausiasis specialistas vidaus tarnybos majoras Saulius Ruolia.

1. Specialistas M. Misiukonis paaiškino, kad Lietuvos Respublika po 1990 m. kovo 11 d. įkalinimo įstaigas derybomis iš SSRS vidaus reikalų ministerijos perėmė palaipsniui: Lietuvai parengus tam tikrą skaičių įkalinimo įstaigų apsaugos specialistų, atitinkamai toks pats skaičius SSRS vidaus tarnybos pareigūnų, saugojusių Lietuvos Respublikos teritorijoje veikusias įkalinimo įstaigas, paliko tarnybą jose. Šis procesas truko iki 1991 m. gruodžio mėn. vidurio. Specialisto M. Misiukonio teigimu, SSRS vidaus kariuomenės divizijoje iki pat įkalinimo įstaigų perėmimo tarnavę pareigūnai atliko tas pačias įkalinimo įstaigų apsaugos funkcijas. Jų buvo prašoma, palikus SSRS vidaus tarnybą, tęsti darbą Lietuvos Respublikos vidaus tarnyboje, jie skatinti palaukti įkalinimo įstaigų perėmimo ir pasilikti tarnauti Lietuvai. Specialistas

V. Kiškis patvirtino, kad, Lietuvos Respublikai perėmus įkalinimo įstaigas, buvo atėjusiųjų tarnauti iš SSRS vidaus kariuomenės, daugiausia – karininkų.

2. Specialistas R. Alzbergas paaiškino, kad 1991 m. rudenį skubos tvarka buvo pradėta formuoti Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos Pirmąjį pulką, kurio pagrindinė funkcija – vykdyti didžiosios dalies Lietuvos įkalinimo įstaigų apsaugą. Skubėta, nes Lietuvos Respublikos Vyriausybė tarėsi su SSRS vidaus kariuomenės vadovybe dėl jos divizijos išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos. Teko skubos tvarka sušaukti jaunuolius, juos apmokyti, pasirūpinti apranga, užtikrinti įkalinimo įstaigų apsaugą. Pirmajame pulke buvo apie 1 000 žmonių, buvo kviečiami ir kolonijų darbuotojai, savanoriai, nes labai reikėjo specialistų.

3. Specialistai M. Misiukonis ir V. Kiškis teigė, kad SSRS vidaus kariuomenės divizijoje tarnavę ir įkalinimo įstaigas saugoję pareigūnai 1990–1991 m. negalėjo būti siunčiami vykdyti karinių operacijų prieš Lietuvos valstybę. V. Kiškis paminėjo, kad Pravieniškių pataisos namus saugojusi SSRS vidaus kariuomenė tuo laikotarpiu tik dar papildomai sustiprino apsaugą. M. Misiukonis paaiškino, kad karinėms operacijoms prieš Lietuvos valstybę 1991 m. sausio mėn. vykdyti buvo skirtas kitas SSRS vidaus kariuomenės pulkas, kurio funkcija – viešosios tvarkos apsauga, ir specialus milicijos batalionas, o įkalinimo įstaigas saugojusi SSRS vidaus kariuomenės divizija vykdė tik jai numatytas šių įstaigų apsaugos funkcijas.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

I

1. Kaip minėta, pareiškėjas Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas prašo ištirti, ar Konstitucijos 29, 52 straipsniams, konstituciniam teisinės valstybės principui neprieštarauja Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalies 1 punktas (2013 m. gruodžio 3 d. redakcija) tiek, kiek jame nenustatyta, kad asmenims, priimtiems tarnauti vidaus reikalų, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros sistemose, Specialiųjų tyrimų tarnybos, Kalėjimų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnais ir kariais, muitinės pareigūnais (muitinės sistemoje dirbti muitinės mobiliosiose grupėse ar muitinės postuose arba atlikti kriminalinę žvalgybą ir (arba) ikiteisminį tyrimą), tarnybos laikui pensijai skirti prilyginamas faktinis tarnybos kitų valstybių ginkluotosiose pajėgose, pasienio tarnyboje, vidaus reikalų ir kitose tarnybose (išskyrus tarnybą naikintojų būriuose ir batalionuose) laikas ir po 1990 m. kovo 11 d., jeigu šie asmenys tarnybą atliko Lietuvos Respublikos teritorijoje veikusiose įkalinimo įstaigose, kurių apsaugą ir kontrolę Lietuvos Respublika perėmė vėliau nei 1990 m. kovo 11 d.

2. Iš pareiškėjo prašymo matyti, kad jis Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalies 1 punkte (2013 m. gruodžio 3 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą

ginčija tiek, kiek pagal jį tarnybos laikui pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti prilyginamas faktinis tarnybos SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės padaliniuose vykdant Lietuvos Respublikos teritorijoje veikusių įkalinimo įstaigų apsaugos ir kontrolės funkcijas laikas iki 1990 m. kovo 11 d., bet neprilyginamas faktinis tarnybos SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės padaliniuose vykdant Lietuvos Respublikos teritorijoje veikusių įkalinimo įstaigų apsaugos ir kontrolės funkcijas laikas nuo 1990 m. kovo 11 d. iki šių įstaigų apsaugą ir kontrolę perėmė Lietuvos Respublika.

3. Iš šios konstitucinės justicijos bylos medžiagos matyti, kad SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės padaliniai Lietuvos Respublikos teritorijoje nuo 1990 m. kovo 11 d. iki 1991 m. gruodžio mėn., kai šias funkcijas pradėjo vykdyti Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos padaliniai, vykdė kalinimo vietų – pataisos darbų įstaigų, kuriose buvo atliekama laisvės atėmimo bausmė, ir tardymo izoliatorių, kuriuose asmenys buvo laikomi parengtinio tardymo ar bylos nagrinėjimo teisme užtikrinimo tikslais, apsaugą ir kontrolę. Kaip matyti iš tuo metu Lietuvos Respublikos teritorijoje galiojusio Pataisos darbų kodekso, laisvės atėmimo bausmę vykdžiusios įstaigos vadintos pataisos darbų įstaigomis. Iš šio kodekso taip pat matyti, kad įstaigos, kuriose buvo vykdoma kardomoji priemonė – suėmimas, vadintos tardymo izoliatoriais.

4. Pažymėtina, kad Seimas 2015 m. birželio 25 d. priėmė Lietuvos Respublikos pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo Nr. I-693 3, 6, 7, 9, 16 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 15² straipsniu įstatymą, kuriuo šioje konstitucinės justicijos byloje ginčijamas Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalies 1 punktą (2013 m. gruodžio 3 d. redakcija) buvo išdėstytas nauja redakcija.

5. Taigi šioje konstitucinės justicijos byloje Konstitucinis Teismas tirs, ar Konstitucijos 29, 52 straipsniams, konstituciniam teisinės valstybės principui neprieštaravo Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalies 1 punkte (2013 m. gruodžio 3 d. redakcija) nustatytas teisinis reguliavimas tiek, kiek pagal jį tarnybos laikui pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti prilyginus faktinį tarnybos SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės padaliniuose vykdant Lietuvos Respublikos teritorijoje veikusių pataisos darbų įstaigų ir tardymo izoliatorių apsaugos ir kontrolės funkcijas laiką iki 1990 m. kovo 11 d., tarnybos laikui pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti neprilygintas faktinis tarnybos SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės padaliniuose vykdant Lietuvos Respublikos teritorijoje veikusių pataisos darbų įstaigų ir tardymo izoliatorių apsaugos ir kontrolės funkcijas laikas nuo 1990 m. kovo 11 d. iki šių įstaigų apsaugą ir kontrolę perėmė Lietuvos Respublika.

II

1. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste svarbu atskleisti, kaip keitėsi

teisinis reguliavimas, susijęs su tarnybos kitų valstybių, *inter alia* SSRS, ginkluotosiose pajėgose, pasienio tarnyboje, vidaus reikalų ir kitose tarnybose laiko įskaitymu į tarnybos laiką pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti.

2. 1990 m. kovo 11 d. atkūrusi nepriklausomybę Lietuvos Respublika perėmė į savo jurisdikciją buvusias Lietuvos SSR respublikinio ir sąjunginio-respublikinio pavaldumo, *inter alia* vidaus reikalų sistemos, valstybės valdymo institucijas. 1990 m. kovo 11 d. buvo priimtas įstatymas „Dėl buvusių Lietuvos TSR sąjunginio-respublikinio pavaldumo valstybės valdymo organų statuso pakeitimo“, kuriame nustatyta, kad visos buvusios Lietuvos SSR sąjunginio-respublikinio pavaldumo ministerijos, valstybiniai komitetai ir žinybos pavaldžios tik Lietuvos Respublikai.

Kaip konstatuota Konstitucinio Teismo 2013 m. vasario 22 d. nutarime, perimant į Lietuvos Respublikos jurisdikciją vidaus reikalų sistemą ir ją reformuojant siekta užtikrinti viešąją tvarką ir visuomenės saugumą. 1990 m. kovo 21 d. buvo priimtas Aukščiausiosios Tarybos kreipimasis į vidaus reikalų įstaigų darbuotojus, kuriuo kiekvienas Lietuvos Respublikos pilietis nepriklausomai nuo tautybės ir pasaulėžiūros, turintis darbo vidaus reikalų įstaigose patyrimą, pasirengęs prisiekti ištikimybę Lietuvai ir jai tarnauti, buvo kviečiamas ir toliau sąžiningai dirbti savo darbą. Šiame kreipimesi buvo užtikrinta, kad „bus išsaugotos socialinės vidaus reikalų darbuotojų garantijos: pensijos, mokamos nežiūrint į tai, kurioje valstybėje tarnauta, išliks užsitarnautas laipsnis, vidutinis pareigūno atlyginimas viršys uždarbio vidurkį Respublikoje“. Taigi, atkūrusi nepriklausomybę, Lietuvos Respublika šiuo kreipimusi prisiėmė įsipareigojimą ištikimiems jai vidaus reikalų sistemos darbuotojams išsaugoti socialines garantijas, įgytas iki nepriklausomybės atkūrimo, „nežiūrint į tai, kurioje valstybėje tarnauta“, t. y. *inter alia* tai, kad tarnauta SSRS vidaus reikalų sistemoje. Tačiau, kaip konstatuota Konstitucinio Teismo 2013 m. vasario 22 d. nutarime, Lietuvos Respublika neprisiėmė jokių įsipareigojimų asmenims, kurie nebuvo „pasirengę prisiekti ištikimybę Lietuvai ir jai tarnauti“ po 1990 m. kovo 11 d., taip pat neprisiėmė įsipareigojimų išsaugoti socialines garantijas, įgytas tarnaujant SSRS vidaus reikalų sistemoje po 1990 m. kovo 11 d.

Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. kovo 21 d. kreipimasis buvo skirtas *inter alia* Lietuvos Respublikos teritorijoje veikusiose pataisos darbų įstaigose ir tardymo izoliatoriuose pareigas ėjusiems SSRS vidaus reikalų sistemos pareigūnams. Iš konstitucinės justicijos bylos medžiagos (*inter alia* specialistų paaiškinimų) matyti, kad, kitaip nei daugelio kitų SSRS (Lietuvos SSR) vidaus reikalų ministerijai pavaldžių padalinių, 1990 m. kovo 11 d. Lietuvos Respublika objektyviai negalėjo perimti į savo jurisdikciją jos teritorijoje veikusią pataisos darbų įstaigų ir tardymo izoliatorių, kurių apsaugą ir kontrolę vykdė SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės padaliniai; todėl šiose įstaigose tarnavę asmenys, kurie buvo „pasirengę prisiekti ištikimybę Lietuvai ir jai tarnauti“, negalėjo iš karto to padaryti. Iš konstitucinės justicijos bylos medžiagos taip pat matyti, kad Lietuvos Respublika siekį

perimti į savo jurisdikciją jos teritorijoje veikusias pataisos darbų įstaigas ir tardymo izoliatorius įgyvendino palaipsniui 1991 m. gruodžio mėn., kai susidarė sąlygos pakeisti šias įstaigas saugojusius SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės padalinius Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos padaliniais; Lietuvos Respublika skatino jos teritorijoje veikusiose pataisos darbų įstaigose ir tardymo izoliatoriuose tarnavusius SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės padalinių pareigūnus tęsti tarnybą iki šių įstaigų perėmimo į Lietuvos Respublikos jurisdikciją, taip pat stoti į tarnybą šių įstaigų apsaugą ir kontrolę perėmusiuose Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos padaliniuose.

Iš konstitucinės justicijos bylos medžiagos (*inter alia* specialistų paaiškinimų) matyti ir tai, kad Lietuvos Respublikos teritorijoje veikusią pataisos darbų įstaigų ir tardymo izoliatorių apsaugą ir kontrolę vykdę SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės padaliniai nebuvo panaudoti SSRS agresijai prieš Lietuvos Respubliką 1991 m. sausio–rugpjūčio mėn. Šių padalinių pareigūnai, pataisos darbų įstaigose ir tardymo izoliatoriuose atlikdami apsaugos ir kontrolės funkcijas, užtikrino Lietuvos Respublikos teismų nuosprendžiais paskirtų laisvės atėmimo bausmių vykdymą, suėmimo, kaip kardomosios priemonės, taikymą, taip pat atliko nuteistųjų ir suimtųjų konvojavimo funkciją, t. y. tokiu būdu prisidėjo prie visuomenės saugumo ir viešosios tvarkos palaikymo Lietuvos Respublikoje.

3. Šiame kontekste pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1991 m. rugsėjo 30 d. priėmė nutarimą Nr. 398 „Dėl buvusių TSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės liktinių karių, praporščikų ir karininkų, priimtų tarnauti į Lietuvos Respublikos vidaus reikalų sistemą“, kuriame, „siekdama sudaryti buvusiems TSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės liktiniams kariams, praporščikams ir karininkams sąlygas tęsti tarnybą Lietuvos Respublikos vidaus reikalų sistemoje“, nutarė nustatyti, kad šiems asmenims, tarnavusiems Lietuvos Respublikos teritorijoje ir priimtiems tarnauti į Lietuvos Respublikos vidaus reikalų sistemą, ištarnautas SSRS ginkluotosiose pajėgose ir SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenėje laikas įskaitomas į tarnybos stažą, suteikiantį teisę gauti Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos pensiją, taip pat procentinį darbo užmokesčio priedą už ištarnautus vidaus reikalų sistemoje metus; šiems į Lietuvos Respublikos vidaus reikalų sistemą tarnauti priimtiems pareigūnams taikomos ir kitos Lietuvos Respublikos įstatymuose ir nutarimuose vidaus reikalų sistemos pareigūnams numatytos socialinės garantijos.

Taigi šiuo nutarimu Lietuvos Respublika prisiėmė įsipareigojimą jos teritorijoje veikusiose pataisos darbų įstaigose ir tardymo izoliatoriuose tarnavusiems jai lojaliems SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės padalinių pareigūnams, kurie buvo priimti į tarnybą Lietuvos Respublikos vidaus reikalų sistemoje, išlaikyti tam tikras socialines ir materialines garantijas, *inter alia* į tarnybos stažą, suteikiantį teisę gauti Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos

pensiją, įskaityti laiką, išstarnautą SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenėje.

4. Pareigūnų ir karių tarnybos laikas, reikalingas pareigūnų ir karių valstybinei pensijai gauti, pirmą kartą buvo reglamentuotas Vyriausybės nustatyta laikinu teisiniu reguliavimu: Vyriausybės 1992 m. birželio 25 d. nutarimu Nr. 490 „Dėl vidaus reikalų sistemos pareigūnų ir karių pensinio aprūpinimo“ ir 1992 m. lapkričio 19 d. nutarimu Nr. 865 „Dėl krašto apsaugos sistemos pareigūnų ir karių pensinio aprūpinimo“ (Konstitucinio Teismo 2013 m. vasario 22 d. nutarimas). Šie Vyriausybės nutarimai neteko galios 1995 m. sausio 1 d. įsigaliojus Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, valstybės saugumo, krašto apsaugos ir prokuratūros pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymui, priimtam 1994 m. gruodžio 13 d.

Vyriausybės 1992 m. birželio 25 d. nutarimo Nr. 490 „Dėl vidaus reikalų sistemos pareigūnų ir karių pensinio aprūpinimo“ 1 punkte buvo nustatyta, kad „iki bus priimti ir įsigalios Lietuvos Respublikos prokuratūros, vidaus reikalų, valstybės saugumo, krašto apsaugos sistemų, Aukščiausiosios Tarybos Apsaugos skyriaus darbuotojų, pareigūnų ir karių pensijų įstatymai: 1.1. vidaus reikalų sistemos pareigūnams ir kariams nuo 1992 m. birželio 1 d. į tarnybos stažą, reikalingą pensijai už išstarnautus metus skirti, įskaitomas: <...> 1.1.3. tarnybos laikas TSRS ir kitų valstybių ginkluotuosiose pajėgose, TSRS pasienio tarnyboje ir vidaus reikalų sistemoje;“.

Taigi pagal Vyriausybės nustatytą laikiną teisinį reguliavimą, galiojusį iki 1994 m. gruodžio 31 d., į tarnybos stažą pareigūnų ir karių valstybinei pensijai (pensijai už išstarnautus metus) skirti buvo įskaitomas *inter alia* tarnybos laikas SSRS ginkluotuosiose pajėgose, pasienio tarnyboje ir vidaus reikalų sistemoje. Konstitucinis Teismas 2013 m. vasario 22 d. nutarime yra konstatavęs, kad, atsižvelgiant *inter alia* į minėtą Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. kovo 21 d. kreipimąsi į vidaus reikalų įstaigų darbuotojus ir Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. lapkričio 8 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos gyventojų tarnybos TSRS ginkluotuosiose pajėgose“, Vyriausybės nustatytas teisinis reguliavimas, galiojęs iki 1994 m. gruodžio 31 d., turėjo būti suprantamas kaip įpareigojantis įskaityti į tarnybos stažą pareigūnų ir karių valstybinei pensijai (pensijai už išstarnautus metus) skirti tik tarnybos SSRS ginkluotuosiose pajėgose, pasienio tarnyboje ir vidaus reikalų sistemoje laiką iki 1990 m. kovo 11 d.; kitaip aiškinant Vyriausybės nustatytą teisinį reguliavimą, galiojusį iki 1994 m. gruodžio 31 d., į tarnybos stažą pareigūnų ir karių valstybinei pensijai (pensijai už išstarnautus metus) skirti turėjo būti įskaitomas *inter alia* tarnybos po 1990 m. kovo 11 d. tuose SSRS ginkluotųjų pajėgų ir vidaus reikalų sistemos padaliniuose, kurie vykdė SSRS agresiją prieš Lietuvos Respubliką, laikas.

5. Seimas 1994 m. gruodžio 13 d. priėmė Vidaus reikalų, valstybės saugumo, krašto apsaugos ir prokuratūros pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymą, kuris įsigaliojo 1995 m. sausio 1 d. Šiame įstatyme buvo nustatyta, kokiems asmenims skiriama ir mokama pareigūnų ir karių valstybinė pensija, šios pensijos skyrimo ir mokėjimo pagrindai, sąlygos, dydžiai.

5.1. Vidaus reikalų, valstybės saugumo, krašto apsaugos ir prokuratūros pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 4 dalyje *inter alia* buvo nustatyta:

„Asmenims, priimtiems tarnauti Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, valstybės saugumo, krašto apsaugos bei prokuratūros pareigūnais ir kariais, tarnybos laikui pensijai skirti prilyginami šie laikotarpiai, buvę iki šio įstatymo įsigaliojimo:

1) faktinis tarnybos kitų valstybių ginkluotuosiose pajėgose, pasienio tarnyboje, vidaus reikalų ir kitose tarnybose (išskyrus tarnybą naikintojų būriuose ir batalionuose) laikas – Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka;“.

Šio įstatymo 16 straipsnio 2 dalyje buvo nustatyta, kad asmenims, nestojusiems tarnauti arba nepriimtiems į Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, valstybės saugumo, krašto apsaugos ar prokuratūros sistemų pareigūnus ir karius, pareigūnų ir karių valstybinės pensijos šio įstatymo nustatyta tvarka neskiriamos.

Vidaus reikalų, valstybės saugumo, krašto apsaugos ir prokuratūros pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo nuostatos, jo pavadinimas, taip pat jo 16 straipsnio 4 dalis buvo ne kartą keičiami. Keisdamas šio įstatymo 16 straipsnio 4 dalį įstatymų leidėjas išplėtė asmenų, kuriems tarnybos laikui pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti prilyginamas faktinis tarnybos kitų valstybių ginkluotuosiose pajėgose, pasienio tarnyboje, vidaus reikalų ir kitose tarnybose (išskyrus tarnybą naikintojų būriuose ir batalionuose) laikas, ratą – įtraukė priimtuosius tarnauti Specialiųjų tyrimų tarnybos, Kalėjų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnais. Tačiau šio įstatymo 16 straipsnio 4 dalies 1 punkto nuostata, kad tarnybos laikui pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti prilyginamas „faktinis tarnybos kitų valstybių ginkluotuosiose pajėgose, pasienio tarnyboje, vidaus reikalų ir kitose tarnybose (išskyrus tarnybą naikintojų būriuose ir batalionuose) laikas – Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka“, nekito iki naujos redakcijos įstatymo įsigaliojimo 2005 m. liepos 1 d.

5.2. Konstitucinis Teismas 2003 m. liepos 4 d. nutarime yra išaiškinęs, kad Vidaus reikalų, valstybės saugumo, krašto apsaugos ir prokuratūros pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 4 dalies 1 punkto formuluotė „Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka“ *inter alia* reiškė, kad šiuo įstatymu Vyriausybei buvo pavesta nustatyti tvarką, kuria iki šio įstatymo įsigaliojimo buvę laikotarpiai, kuriais nurodytieji asmenys faktiškai tarnavo kitų valstybių ginkluotuosiose pajėgose, pasienio tarnyboje, vidaus reikalų ir kitose tarnybose (išskyrus tarnybą naikintojų būriuose ir batalionuose), yra prilyginami tarnybos laikui pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti šiems asmenims.

5.3. Vadovaudamasi Vidaus reikalų, valstybės saugumo, krašto apsaugos ir prokuratūros pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymu Vyriausybė 1995 m. sausio 20 d. nutarimu Nr. 83 „Dėl Vidaus reikalų, valstybės saugumo, krašto apsaugos bei prokuratūros sistemų pareigūnų ir

karių valstybinių pensijų skyrimo bei mokėjimo nuostatų patvirtinimo ir tarnybos laiko, kurio reikia procentiniam priedui už ištarnautus metus gauti, nustatymo“ patvirtino Vidaus reikalų, valstybės saugumo, krašto apsaugos bei prokuratūros sistemų pareigūnų ir karių valstybinių pensijų skyrimo bei mokėjimo nuostatus. Šių nuostatų 6.1 punkte buvo nustatyta, kad į tarnybos laiką, nurodytą Vidaus reikalų, valstybės saugumo, krašto apsaugos ir prokuratūros pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnyje, iki 1995 m. sausio 1 d. taip pat įskaitomas faktinis tarnybos laikas visų valstybių įvairių rūšių ginkluotosiose pajėgose, SSRS valstybės saugumo sistemoje iki 1990 m. kovo 11 d., Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Apsaugos skyriuje ir kitose tarnybose, kuriose tarnyba organizuota statutiniais pagrindais.

Šie nuostatai, *inter alia* jų pavadinimas, buvo ne kartą keičiami. Jų 6.1 punktas Vyriausybės 2001 m. gegužės 25 d. nutarimu Nr. 612 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. sausio 20 d. nutarimo Nr. 83 „Dėl Vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos bei prokuratūros sistemų, Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų ir valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų skyrimo bei mokėjimo nuostatų patvirtinimo ir tarnybos laiko, kurio reikia procentiniam priedui už ištarnautus metus gauti, nustatymo“ dalinio pakeitimo“, įsigaliojusių 2001 m. gegužės 31 d., buvo papildytas nuostata, kad šiame punkte nurodyti laikotarpiai įskaitomi tik tuo atveju, jeigu už juos asmuo negauna kitos valstybės pensijos.

Taigi pagal pareigūnų ir karių valstybinių pensijų teisinį reguliavimą, galiojusį nuo 1995 m. sausio 1 d. iki 2005 m. birželio 30 d., tarnybos laikui pensijai skirti buvo prilyginamas faktinis tarnybos laikas visų valstybių įvairių rūšių ginkluotosiose pajėgose, SSRS valstybės saugumo sistemoje iki 1990 m. kovo 11 d. (nuo 2001 m. gegužės 31 d. toks laikotarpis buvo prilygintas tarnybos laikui pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti tik jeigu už šį laikotarpį asmuo negavo kitos valstybės pensijos), taip pat tarnybos laikas Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Apsaugos skyriuje ir kitose Lietuvos Respublikos tarnybose, kuriose tarnyba organizuota statutiniais pagrindais.

6. Seimas 2005 m. gegužės 19 d. priėmė Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėjimų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo pakeitimo įstatymą, kuris įsigaliojo 2005 m. liepos 1 d. Šio įstatymo 1 straipsniu Vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėjimų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymas (1994 m. gruodžio 13 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) išdėstytas nauja redakcija.

Vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėjimų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo (2005 m. gegužės 19 d. redakcija) 16 straipsnio 3 dalyje *inter alia* buvo

nustatyta:

„Asmenims, priimtiems tarnauti vidaus reikalų, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros sistemos, Specialiųjų tyrimų tarnybos, Kalėjų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnais ir kariais, tarnybos laikui pensijai skirti prilyginami šie laikotarpiai, buvę iki 1995 m. sausio 1 d.:

1) faktinis tarnybos kitų valstybių ginkluotosiose pajėgose, pasienio tarnyboje, vidaus reikalų ir kitose tarnybose (išskyrus tarnybą naikintojų būriuose ir batalionuose) laikas – iki 1990 m. kovo 11 d.;“.

Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad tarnybos laikui pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti buvo prilygintas faktinis tarnybos Lietuvos Respublikos teritorijoje veikusių pataisos darbų įstaigų ir tardymo izoliatorių apsaugą ir kontrolę vykdžiusiuose SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės padaliniuose laikas tik iki 1990 m. kovo 11 d.

7. Seimas 2007 m. sausio 18 d. priėmė Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėjų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo pavadinimo, 1, 3, 6, 12 ir 16 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymą, kurio 1 straipsniu pakeitė Vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėjų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo pavadinimą ir jį išdėstė taip: „Lietuvos Respublikos pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymas“, o 6 straipsniu pakeitė *inter alia* įstatymo 16 straipsnio 3 dalį. Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalyje (2007 m. sausio 18 d. redakcija) *inter alia* buvo nustatyta:

„Asmenims, priimtiems tarnauti vidaus reikalų, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros sistemose, Specialiųjų tyrimų tarnybos, Kalėjų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnais ir kariais, muitinės pareigūnais (muitinės sistemoje dirbti muitinės mobiliosiose grupėse ar muitinės postuose arba atlikti operatyvinę veiklą ir (arba) ikiteisminį tyrimą), tarnybos laikui pensijai skirti prilyginami šie laikotarpiai, buvę iki 1995 m. sausio 1 d.:

1) faktinis tarnybos kitų valstybių ginkluotosiose pajėgose, pasienio tarnyboje, vidaus reikalų ir kitose tarnybose (išskyrus tarnybą naikintojų būriuose ir batalionuose) laikas – iki 1990 m. kovo 11 d.;“.

Palyginus Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalyje (2007 m. sausio 18 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą su nustatytuoju Vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėjų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo (2005 m. gegužės 19 d. redakcija) 16 straipsnio 3 dalyje, pažymėtina, kad įstatymų leidėjas išplėtė asmenų,

kuriems tarnybos laikui pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti prilyginamas faktinis tarnybos kitų valstybių ginkluotosiose pajėgose, pasienio tarnyboje, vidaus reikalų ir kitose tarnybose (išskyrus tarnybą naikintojų būriuose ir batalionuose) laikas iki 1990 m. kovo 11 d., ratą – įtraukė asmenis, priimtus dirbti muitinės pareigūnais, tačiau nepakeitė 16 straipsnio 3 dalies 1 punkto formuluotės.

8. Apibendrinant Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalies (2007 m. sausio 18 d. redakcija) 1 punkte nustatytą teisinį reguliavimą šiai konstitucinės justicijos bylai aktualių aspektu pažymėtina, kad į tarnybos laiką pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti buvo įskaitomas tik faktinis tarnybos SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės padaliniuose, vykdžiusiuose Lietuvos Respublikos teritorijoje veikusių pataisos darbų įstaigų ir tardymo izoliatorių apsaugą ir kontrolę, laikas iki Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d.

9. Šiame kontekste paminėtina, kad Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalis (2007 m. sausio 18 d. redakcija) buvo pakeista, Seimui 2012 m. spalio 2 d. priėmus Lietuvos Respublikos pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 1, 3, 6, 7 ir 16 straipsnių pakeitimo įstatymą, vietoj žodžių „operatyvinę veiklą“ įrašius žodžius „kriminalinę žvalgybą“. Šis įstatymo pakeitimo įstatymas įsigaliojo 2013 m. sausio 1 d.

10. Konstitucinis Teismas 2013 m. vasario 22 d. priėmė nutarimą, kuriuo pripažino, kad Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalies (2007 m. sausio 18 d., 2012 m. spalio 2 d. redakcijos) 1 punktas tiek, kiek jame nustačius, kad šioje dalyje nurodytiems asmenims faktinis prievartinės karo tarnybos SSRS ginkluotosiose pajėgose, pasienio tarnyboje, vidaus reikalų ir kitose tarnybose (išskyrus tarnybą naikintojų būriuose ir batalionuose) laikotarpis iki 1990 m. kovo 11 d. įskaitomas į tarnybos laiką pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti, nenustatyta, kad tokios tarnybos laikotarpis po 1990 m. kovo 11 d. įskaitomas į tarnybos laiką šiai pensijai skirti asmenims, pripažintiems Lietuvos Respublikos piliečiais pagal 1989 m. lapkričio 3 d. Pilietybės įstatymo 1 straipsnio 1 punktą arba 1991 m. gruodžio 5 d. Pilietybės įstatymo 1 straipsnio 1 ar 2 punktą, taip pat 1989 m. lapkričio 3 d. Pilietybės įstatymo 1 straipsnio 2 punkte nurodytiems asmenims, kurie priėmė Lietuvos Respublikos pilietybę per dvejus metus nuo šio įstatymo įsigaliojimo, ir šio straipsnio 3 punkte nurodytiems asmenims, kurie tapo Lietuvos Respublikos piliečiais apsisprendę dėl Lietuvos Respublikos pilietybės iki jų paėmimo į karo tarnybą SSRS ginkluotosiose pajėgose, pasienio tarnyboje, vidaus reikalų ir kitose tarnybose arba tokios karo tarnybos metu, prieštaravo Konstitucijos 29, 52 straipsniams, konstituciniam teisinės valstybės principui.

11. Įgyvendindamas minėtą Konstitucinio Teismo nutarimą, Seimas 2013 m. gruodžio 3 d. priėmė Lietuvos Respublikos pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio

pakeitimo įstatymą, kuriuo pakeitė Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalies (2012 m. spalio 2 d. redakcija) 1 punktą ir išdėstė jį taip:

„1) faktinis tarnybos kitų valstybių ginkluotosiose pajėgose, pasienio tarnyboje, vidaus reikalų ir kitose tarnybose (išskyrus tarnybą naikintojų būriuose ir batalionuose) laikas iki 1990 m. kovo 11 d. ir faktinis Lietuvoje veikusių SSRS karinių komisariatų pašauktų asmenų prievartinės būtiniosios karinės tarnybos SSRS ginkluotosiose pajėgose, pasienio tarnyboje, vidaus reikalų ir kitose tarnybose laikas po 1990 m. kovo 11 d.“.

Taigi pagal ginčijamą Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalies 1 punkte (2013 m. gruodžio 3 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą joks kitas tarnybos laikas po 1990 m. kovo 11 d. SSRS ginkluotosiose pajėgose, pasienio tarnyboje, vidaus reikalų ir kitose tarnybose, išskyrus prievartinę būtinąją karo tarnybą, į tarnybos stažą pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti nebuvo įskaitomas.

Pažymėtina, kad ginčijamas Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalies 1 punkte (2013 m. gruodžio 3 d. redakcija) nustatytas teisinis reguliavimas šiai konstitucinės justicijos bylai aktualiu aspektu nepakito, t. y. išliko toks pats, kaip ir Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalies (2007 m. sausio 18 d. redakcija) 1 punkte nustatytas teisinis reguliavimas: išliko nustatyta, kad į tarnybos laiką pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti įskaitomas tik faktinis tarnybos SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės padaliniuose, vykdydžiusiuose Lietuvos Respublikos teritorijoje veikusių pataisos darbų įstaigų ir tardymo izoliatorių apsaugą ir kontrolę, laikas iki Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d.

12. Kaip minėta, Seimas 2015 m. birželio 25 d. priėmė Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo Nr. I-693 3, 6, 7, 9, 16 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 15² straipsniu įstatymą. Šiuo įstatymu *inter alia* ginčijamas Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalies 1 punktas (2013 m. gruodžio 3 d. redakcija) buvo išdėstytas nauja redakcija. Šis punktas šiai konstitucinės justicijos bylai aktualiu aspektu nepakito, tik buvo papildytas sąlyga „jeigu asmuo už jį negauna kitos valstybės pensijos“.

III

1. Minėta, kad šioje konstitucinės justicijos byloje tiriama, ar pareiškėjo ginčijamas teisinis reguliavimas neprieštaravo Konstitucijos 29, 52 straipsniams, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintas asmenų lygiateisiškumo principas. Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstitucijos 29 straipsnio nuostatas, ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas, kurio turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą, įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš

esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas įtvirtina formalią visų asmenų lygybę, taip pat tai, kad asmenys negali būti diskriminuojami arba kad jiems negali būti teikiama privilegijų. Konstitucinis asmenų lygybės principas nepaneigia pačios galimybės skirtingai traktuoti žmones atsižvelgiant į jų statusą ar padėtį (*inter alia* 2008 m. spalio 30 d., 2012 m. liepos 3 d. nutarimai). Konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas būtų pažeistas, jeigu tam tikri asmenys ar jų grupės būtų traktuojami skirtingai, nors tarp jų nėra tokio pobūdžio ir tokios apimtys skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas (*inter alia* 2012 m. vasario 27 d., 2013 m. vasario 22 d. nutarimai).

3. Konstitucijos 52 straipsnyje nustatyta: „Valstybė laiduoja piliečių teisę gauti senatvės ir invalidumo pensijas, socialinę paramą nedarbo, ligos našlystės, maitintojo netekimo ir kitais įstatymų numatytais atvejais.“

3.1. Konstitucinis Teismas ne kartą yra pažymėjęs, kad pagal Konstituciją įstatymu gali būti nustatytos ir kitokios, ne tik Konstitucijos 52 straipsnyje *expressis verbis* nurodytosios, pensijos ir socialinė parama; Konstitucijos 52 straipsnyje pavartota formuluotė „valstybė laiduoja“ *inter alia* reiškia, kad pensijos ir įvairios socialinės paramos rūšys garantuojamos tiems asmenims ir tokiais pagrindais bei tokio dydžio, kokie nustatyti įstatymuose, o asmenys, atitinkantys įstatymo nustatytas sąlygas, turi teisę reikalauti, kad valstybė jiems skirtų šią pensiją ir ją mokėtų; įstatymais nustatčius pensijų rūšis, asmenis, turinčius teisę į pensiją, pensijų skyrimo ir mokėjimo pagrindus, sąlygas, pensijų dydžius, valstybei kyla pareiga pensinio aprūpinimo santykių srityje laikytis konstitucinių teisėtų lūkesčių apsaugos ir teisinio tikrumo principų (*inter alia* 2012 m. vasario 6 d., 2013 m. vasario 22 d. nutarimai).

3.2. Konstitucijos 52 straipsnyje tiesiogiai neįvardytos pensijos šiuo metu *inter alia* yra nustatytos Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatyme. Valstybinės pensijos savo prigimtimi ir pobūdžiu skiriasi nuo valstybinės socialinio draudimo senatvės pensijos, taip pat nuo kitų valstybinių socialinio draudimo pensijų: jos yra mokamos iš valstybės biudžeto, skiriamos asmenims už atliktą tarnybą ar nuopelnus Lietuvos valstybei, taip pat kaip kompensacija įstatyme nurodytiems nukentėjusiesiems asmenims (*inter alia* 2007 m. spalio 22 d. nutarimas, 2010 m. balandžio 20 d., 2015 m. sausio 14 d. sprendimai, 2015 m. gegužės 6 d. nutarimas); valstybines pensijas skiriant už tam tikrą tarnybą, už nuopelnus Lietuvos valstybei ar kaip kompensaciją nukentėjusiesiems asmenims, taip pat galioja nuostata dėl valstybės įstatymu priimto įsipareigojimo asmeniui, atitinkančiam įstatymo nustatytas sąlygas, paskirti ir mokėti atitinkamą pensiją ir to asmens teisės reikalauti, kad valstybė vykdytų šį įstatymu priimtą įsipareigojimą (2007 m. spalio 22 d. nutarimas, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas, 2012 m. vasario 6 d., 2013 m. vasario 22 d. nutarimai).

Konstitucinis Teismas 2008 m. gruodžio 24 d., 2013 m. vasario 22 d. nutarimuose pažymėjo, kad Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatyme įtvirtintos pareigūnų ir karių valstybinės pensijos paskirtis yra *inter alia* atlyginti už sudėtingą, atsakingą, dažnai rizikingą ir pavojingą asmens tarnybą valstybei; valstybinių pensijų ypatumai leidžia įstatymų leidėjui, atsižvelgiant į visas reikšmingas aplinkybes ir paisant Konstitucijos normų bei principų, nustatyti atitinkamas šios pensijos skyrimo sąlygas; šių pensijų gavimas siejamas su atitinkamu asmens statusu (tarnyba, nuopelnais ar kitomis aplinkybėmis, nuo kurių priklauso valstybinės pensijos skyrimas).

3.3. Konstitucinis Teismas, 2013 m. vasario 22 d. nutarime aiškindamas iš Konstitucijos, *inter alia* jos 52 straipsnio, kylančius reikalavimus pareigūnų ir karių valstybinių pensijų teisiniam reguliavimui, pažymėjo, kad:

- įstatymu nustačius tokią valstybinę pensiją, jos skyrimas ir gavimas turi būti siejamas būtent su asmens tarnyba Lietuvos valstybei;
- tarnyba kitai valstybei, *inter alia* SSRS (įskaitant Lietuvos SSR), negali būti laikoma tarnyba Lietuvos valstybei;
- pagal Konstituciją įstatymų leidėjas turi diskreciją, atsižvelgdamas į reikšmingas aplinkybes, nustatyti tokį pareigūnų ir karių valstybinių pensijų skyrimo teisinį reguliavimą, pagal kurį tam tikrai būtino šiai pensijai skirti asmens tarnybos Lietuvos valstybei laiko daliai gali būti prilygintas tarnybos kitai valstybei laikas tokiomis aplinkybėmis, kai atlikti tarnybos Lietuvos valstybei objektyviai buvo neįmanoma (*inter alia* laikotarpiu iki Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d., kai vienintelės Lietuvos valstybės institucijos buvo užsienyje veikusios Lietuvos Respublikos diplomatinės atstovybės ir konsulinės įstaigos arba kai tarnyba Lietuvos valstybei buvo įmanoma tik okupuotoje Lietuvos Respublikos teritorijoje tam tikrą laiką veikusiose organizuotos ginkluotos kovos su okupacija, *inter alia* Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio, struktūrose);
- įgyvendindamas šią diskreciją įstatymų leidėjas yra saistomas minėtos pareigūnų ir karių valstybinės pensijos paskirties, todėl jis negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį pareigūnų ir karių valstybinės pensijos būtų skiriamos asmenims, netarnavusiems Lietuvos valstybei, taip pat asmenims, kurie, atlikdami tarnybą Lietuvos Respublikos teritoriją okupavusiai valstybei, dalyvavo slopinant pasipriešinimą okupacijai ar vykdant nusikalstamą veiklą prieš Lietuvos gyventojus.

4. Konstitucinis Teismas 2003 m. gruodžio 3 d. nutarime yra pažymėjęs, kad aiškinant Konstitucijos 52 straipsnį būtina atsižvelgti ir į konstitucinį teisinės valstybės principą.

4.1. Konstitucinis teisinės valstybės principas neatsiejamas nuo teisingumo – vieno pagrindinių teisės, kaip socialinių santykių reguliavimo priemonės, tikslų; teisingumą galima

įgyvendinti užtikrinant interesų pusiausvyrą, išvengiant atsitiktinumų ir savivalės, interesų priešpriešos. Konstitucijoje įtvirtintas teisinės valstybės principas yra neatsiejamas nuo teisingumo imperatyvo ir atvirkščiai (*inter alia* 2003 m. kovo 17 d., 2003 m. gruodžio 3 d. nutarimai). Konstitucinis Teismas 2010 m. birželio 29 d. nutarime pabrėžė, kad nustatant pensijų santykių teisinį reguliavimą privalu paisyti konstitucinio teisinės valstybės principo, *inter alia* proporcingumo, teisingumo, protingumo reikalavimų.

Konstitucinis Teismas *inter alia* 2003 m. gruodžio 3 d., 2008 m. gruodžio 24 d. nutarimuose taip pat pažymėjo, kad įstatymų leidėjas, nustatydamas, kokiems asmenims skiriama ir mokama pareigūnų ir karių valstybinė pensija, pareigūnų ir karių valstybinės pensijos skyrimo ir mokėjimo pagrindus bei sąlygas, taip pat šios pensijos dydžius, yra saistomas konstitucinio socialinės darnos imperatyvo, teisingumo, protingumo ir proporcingumo principų.

4.2. Kaip minėta, valstybei kyla pareiga pensinio aprūpinimo santykių srityje laikytis konstitucinių teisėtų lūkesčių apsaugos ir teisinio tikrumo principų. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs ir tai, kad neatsiejami teisinės valstybės principo elementai yra teisėtų lūkesčių apsauga, teisinis tikrumas ir teisinis saugumas; šie konstituciniai principai suponuoja valstybės pareigą užtikrinti teisinio reguliavimo tikrumą ir stabilumą, apsaugoti asmenų teises, gerbti teisėtus interesus ir teisėtus lūkesčius, vykdyti priimtus įsipareigojimus asmeniui; neužtikrinus asmens teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo, nebūtų užtikrintas asmens pasitikėjimas valstybe ir teise (*inter alia* 2003 m. kovo 4 d., 2013 m. vasario 15 d., 2014 m. gegužės 8 d., 2015 m. lapkričio 19 d. nutarimai); asmenys turi teisę pagrįstai tikėtis, kad jų pagal galiojančius įstatymus ar kitus teisės aktus, neprieštaraujančius Konstitucijai, įgytos teisės bus išlaikytos nustatytą laiką ir galės būti realiai įgyvendinamos; teisinio reguliavimo pataisomis negalima paneigti asmens teisėtų interesų ir teisėtų lūkesčių (*inter alia* 2003 m. kovo 4 d., 2013 m. vasario 15 d., 2013 m. gegužės 30 d., 2016 m. vasario 2 d. nutarimai).

4.3. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad pagal Konstituciją, *inter alia* jos 52 straipsnį, įstatymų leidėjas turi plačią diskreciją nustatyti pareigūnų ir karių valstybinių pensijų teisinį reguliavimą. Tačiau ši diskrecija yra saistoma Konstitucijos; jos 52 straipsnyje nustatyta valstybės pareiga laiduoti piliečių teisę gauti socialinę paramą įstatymų numatytais atvejais suponuoja reikalavimą įstatymų leidėjui nustatyti tokį įstatymuose numatytos pareigūnų ir karių valstybinės pensijos teisinį reguliavimą, kuriuo būtų paisoma konstitucinio teisinės valstybės principo, *inter alia* teisingumo, teisėtų lūkesčių apsaugos ir teisinio tikrumo imperatyvų.

IV

Dėl Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalies 1 punkto (2013 m. gruodžio 3 d., 2015 m. birželio 25 d. redakcijos) atitikties Konstitucijos 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui

1. Minėta, kad šioje konstitucinės justicijos byloje tiriama, ar Konstitucijos 29, 52 straipsniams, konstituciniam teisinės valstybės principui neprieštaravo Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalies 1 punkte (2013 m. gruodžio 3 d. redakcija) nustatytas teisinis reguliavimas tiek, kiek pagal jį tarnybos laikui pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti prilyginus faktinį tarnybos SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės padaliniuose vykdant Lietuvos Respublikos teritorijoje veikusių pataisos darbų įstaigų ir tardymo izoliatorių apsaugos ir kontrolės funkcijas laiką iki 1990 m. kovo 11 d., tarnybos laikui pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti neprilygintas faktinis tarnybos SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės padaliniuose vykdant Lietuvos Respublikos teritorijoje veikusių pataisos darbų įstaigų ir tardymo izoliatorių apsaugos ir kontrolės funkcijas laikas nuo 1990 m. kovo 11 d. iki šių įstaigų apsaugą ir kontrolę perėmė Lietuvos Respublika.

2. Minėta ir tai, kad Konstitucinis Teismas, 2013 m. vasario 22 d. nutarime aiškindamas iš Konstitucijos, *inter alia* jos 52 straipsnio, kylančius reikalavimus pareigūnų ir karių valstybinių pensijų teisiniui reguliavimui, pažymėjo, kad:

- įstatymu nustačius tokią valstybinę pensiją, jos skyrimas ir gavimas turi būti siejamas būtent su asmens tarnyba Lietuvos valstybei;

- tarnyba kitai valstybei, *inter alia* SSRS (įskaitant Lietuvos SSR), negali būti laikoma tarnyba Lietuvos valstybei;

- pagal Konstituciją įstatymų leidėjas turi diskreciją, atsižvelgdamas į reikšmingas aplinkybes, nustatyti tokį pareigūnų ir karių valstybinių pensijų skyrimo teisinį reguliavimą, pagal kurį tam tikrai būtino šiai pensijai skirti asmens tarnybos Lietuvos valstybei laiko daliai gali būti prilygintas tarnybos kitai valstybei laikas tokiomis aplinkybėmis, kai atlikti tarnybos Lietuvos valstybei objektyviai buvo neįmanoma (*inter alia* laikotarpiu iki Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d., kai vienintelės Lietuvos valstybės institucijos buvo užsienyje veikusios Lietuvos Respublikos diplomatinės atstovybės ir konsulinės įstaigos arba kai tarnyba Lietuvos valstybei buvo įmanoma tik okupuotoje Lietuvos Respublikos teritorijoje tam tikrą laiką veikusiose organizuotos ginkluotos kovos su okupacija, *inter alia* Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio, struktūrose);

- įgyvendindamas šią diskreciją įstatymų leidėjas yra saistomas minėtos pareigūnų ir karių valstybinės pensijos paskirties, todėl jis negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį pareigūnų ir karių valstybinės pensijos būtų skiriamos asmenims, netarnavusiems Lietuvos valstybei, taip pat asmenims, kurie, atlikdami tarnybą Lietuvos Respublikos teritoriją okupavusiai valstybei, dalyvavo slopinant pasipriešinimą okupacijai ar vykdant nusikalstamą veiklą prieš Lietuvos gyventojus.

3. Taip pat minėta, kad nors pagal Konstituciją, *inter alia* jos 52 straipsnį, įstatymų leidėjas

turi plačią diskreciją nustatyti pareigūnų ir karių valstybinių pensijų teisinį reguliavimą, ši diskrecija yra saistoma Konstitucijos; jos 52 straipsnyje nustatyta valstybės pareiga laiduoti piliečių teisę gauti socialinę paramą įstatymų numatytais atvejais suponuoja reikalavimą įstatymų leidėjui nustatyti tokį įstatymuose numatytos pareigūnų ir karių valstybinės pensijos teisinį reguliavimą, kuriuo būtų paisoma konstitucinio teisinės valstybės principo, *inter alia* teisingumo, teisėtų lūkesčių apsaugos ir teisinio tikrumo imperatyvų; teisėtų lūkesčių apsauga suponuoja valstybės pareigą užtikrinti teisinio reguliavimo tikrumą ir stabilumą, apsaugoti asmenų teises, gerbti teisėtus interesus ir teisėtus lūkesčius, vykdyti priimtus įsipareigojimus asmeniui.

4. Kaip minėta, pagal ginčijamą Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalies 1 punkte (2013 m. gruodžio 3 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą joks kitas tarnybos laikas po 1990 m. kovo 11 d. SSRS ginkluotosiose pajėgose, pasienio tarnyboje, vidaus reikalų ir kitose tarnybose, išskyrus prievartinę būtinąją karo tarnybą, į tarnybos stažą pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti nebuvo įskaitomas; nustatyta, kad į tarnybos laiką pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti įskaitomas tik faktinis tarnybos SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės padaliniuose, vykdžiusiuose Lietuvos Respublikos teritorijoje veikusių pataisos darbų įstaigų ir tardymo izoliatorių apsaugą ir kontrolę, laikas iki Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d.

5. Taigi pagal ginčijamą Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalies 1 punkte (2013 m. gruodžio 3 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą tarnybos laikui pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti prilyginus faktinį tarnybos SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės padaliniuose vykdant Lietuvos Respublikos teritorijoje veikusių pataisos darbų įstaigų ir tardymo izoliatorių apsaugą ir kontrolę laiką iki 1990 m. kovo 11 d., tarnybos laikui pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti nebuvo prilygintas faktinis šios tarnybos laikas nuo 1990 m. kovo 11 d. iki šių įstaigų apsaugą ir kontrolę perėmė Lietuvos Respublika.

6. Pažymėtina, kad tarnyba SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės padaliniuose negali būti laikoma tarnyba Lietuvos valstybei, o tarnybos laikas šiuose padaliniuose nuo 1990 m. kovo 11 d. nelaikytinas laikotarpiu, kuriuo atlikti tarnybą Lietuvos valstybei buvo objektyviai neįmanoma.

Tačiau sprendžiant, ar ginčijamas Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalies 1 punkte (2013 m. gruodžio 3 d. redakcija) nustatytas teisinis reguliavimas neprieštaravo Konstitucijai, atsižvelgtina į šioje konstitucinės justicijos byloje nustatytas išskirtines aplinkybes, kad, kaip minėta:

– 1990 m. kovo 21 d. buvo priimtas Aukščiausiosios Tarybos kreipimasis į vidaus reikalų įstaigų darbuotojus, kuriuo kiekvienas Lietuvos Respublikos pilietis nepriklausomai nuo tautybės ir

pasaulėžiūros, turintis darbo vidaus reikalų įstaigose patyrimą, pasirengęs prisiekti ištikimybę Lietuvai ir jai tarnauti, buvo kviečiamas ir toliau sąžiningai dirbti savo darbą; šiame kreipimesi buvo užtikrinta, kad bus išsaugotos socialinės vidaus reikalų darbuotojų garantijos; šis kreipimasis buvo skirtas *inter alia* Lietuvos Respublikos teritorijoje veikusiose pataisos darbų įstaigose ir tardymo izoliatoriuose pareigas ėjusiems SSRS vidaus reikalų sistemos pareigūnams;

- kitaip nei daugelio kitų SSRS (Lietuvos SSR) vidaus reikalų ministerijai buvusių pavaldžių padalinių, 1990 m. kovo 11 d. Lietuvos Respublika objektyviai negalėjo perimti į savo jurisdikciją jos teritorijoje veikusią pataisos darbų įstaigų ir tardymo izoliatorių, kurių apsaugą ir kontrolę vykdė SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės padaliniai; todėl šiose įstaigose tarnavę asmenys, kurie buvo „pasirengę prisiekti ištikimybę Lietuvai ir jai tarnauti“, negalėjo iš karto to padaryti;

- Lietuvos Respublika skatino jos teritorijoje veikusiose pataisos darbų įstaigose ir tardymo izoliatoriuose tarnavusius SSRS vidaus reikalų ministerijai pavaldžių padalinių pareigūnus tęsti tarnybą iki šių įstaigų perėmimo į Lietuvos Respublikos jurisdikciją, taip pat stoti į tarnybą šių įstaigų apsaugą ir kontrolę perėmusiuose Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos padaliniuose;

- Lietuvos Respublikos teritorijoje veikusią pataisos darbų įstaigų ir tardymo izoliatorių apsaugą ir kontrolę vykdė SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės padaliniai nebuvo panaudoti SSRS agresijai prieš Lietuvą 1991 m. sausio–rugpjūčio mėn; šių padalinių pareigūnai, atlikdami pataisos darbų įstaigose ir tardymo izoliatoriuose apsaugos ir kontrolės funkcijas, kartu užtikrino Lietuvos Respublikos teismų nuosprendžiais paskirtų laisvės atėmimo bausmių vykdymą, suėmimo, kaip kardomosios priemonės, taikymą, taip pat atliko nuteistųjų ir suimtųjų konvojavimo funkciją, t. y. tokiu būdu prisidėjo prie visuomenės saugumo ir viešosios tvarkos palaikymo Lietuvos Respublikoje;

- Vyriausybės 1991 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. 398 „Dėl buvusių TSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės liktinių karių, praporščikų ir karininkų, priimtų tarnauti į Lietuvos Respublikos vidaus reikalų sistemą“ Lietuvos Respublika priėmė įsipareigojimą jos teritorijoje veikusiose pataisos darbų įstaigose ir tardymo izoliatoriuose tarnavusiems jai lojaliems SSRS vidaus reikalų ministerijai pavaldžių padalinių pareigūnams, kurie buvo priimti į tarnybą Lietuvos Respublikos vidaus reikalų sistemoje, išlaikyti tam tikras socialines ir materialines garantijas, *inter alia* įskaityti į tarnybos stažą, suteikiantį teisę gauti Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos pensiją, laiką, išstarnautą SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenėje.

7. Atsižvelgiant į šias išskirtines aplinkybes, pažymėtina, kad:

- prilyginus faktinį tarnybos Lietuvos Respublikos teritorijoje veikusią pataisos darbų įstaigų ir tardymo izoliatorių apsaugą ir kontrolę vykdžiusiuose SSRS vidaus reikalų ministerijos

vidaus kariuomenės padaliniuose laiką iki 1990 m. kovo 11 d. tarnybos laikui pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti, būtų neteisinga neprilyginti tarnybos laikui pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti faktinio tokios pačios tarnybos laiko nuo 1990 m. kovo 11 d. iki šių įstaigų apsaugą ir kontrolę perėmė Lietuvos Respublika, nes, kaip minėta, šias funkcijas vykdę pareigūnai prisidėjo prie visuomenės saugumo ir viešosios tvarkos palaikymo Lietuvos Respublikoje, pati Lietuvos Respublika skatino jos teritorijoje veikusiose pataisos darbų įstaigose ir tardymo izoliatoriuose tarnavusius SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės padalinių pareigūnus tęsti tarnybą iki šių įstaigų perėmimo į Lietuvos Respublikos jurisdikciją, stoti į tarnybą šių įstaigų apsaugą ir kontrolę perėmusiuose Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos padaliniuose, šiose įstaigose tarnavę lojalūs Lietuvos Respublikai asmenys galėjo prisiekti ištikimybę Lietuvos Respublikai tik tada, kai Lietuvos Respublika perėmė tų įstaigų apsaugą ir kontrolę;

– iki Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo priėmimo nustatytu teisiniu reguliavimu (Vyriausybės 1991 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. 398 „Dėl buvusių TSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės liktinių karių, praporščikų ir karininkų, priimtų tarnauti į Lietuvos Respublikos vidaus reikalų sistemą“) lojaliems Lietuvos Respublikai SSRS vidaus reikalų ministerijai pavaldžių padalinių pareigūnams, kurie buvo priimti į tarnybą Lietuvos Respublikos vidaus reikalų sistemoje, buvo sukurti teisėti lūkesčiai tarnybos laikui, į kurį atsižvelgiama skiriant pareigūnų ir karių valstybinę pensiją už tarnybą Lietuvos Respublikai, prilyginti visą faktinį tarnybos SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenėje vykdant Lietuvos Respublikos teritorijoje veikusią pataisos darbų įstaigų ir tardymo izoliatorių apsaugą ir kontrolę laiką.

8. Pažymėtina, kad minėtos išskirtinės aplinkybės, dėl kurių teisinga tarnybos laikui pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti prilyginti faktinį tarnybos kitų valstybių ginkluotosiose pajėgose, pasienio tarnyboje, vidaus reikalų ir kitose tarnybose po 1990 m. kovo 11 d. laiką, ir dėl kurių atsirado tokie teisėti lūkesčiai, būdingos lojalių Lietuvos Respublikai SSRS vidaus reikalų ministerijai pavaldžių padalinių pareigūnų, vykdžiusių Lietuvos Respublikos teritorijoje veikusią pataisos darbų įstaigų ir tardymo izoliatorių apsaugą ir kontrolę, tarnybai. Nėra jokio konstitucinio pagrindo tarnybos laikui pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti prilyginti faktinį tarnybos po 1990 m. kovo 11 d. kituose SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės ir vidaus reikalų padaliniuose, kituose SSRS ginkluotųjų pajėgų, pasienio tarnybos, muitinės, saugumo ir kitose tarnybose laiką (išskyrus, kaip konstatuota Konstitucinio Teismo 2013 m. vasario 22 d. nutarime, faktinį prievartinės karo tarnybos SSRS ginkluotosiose pajėgose, pasienio tarnyboje, vidaus reikalų ir kitose tarnybose laikotarpį po 1990 m. kovo 11 d.).

9. Taigi konstatuotina, kad ginčijamu Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalies 1 punkte (2013 m. gruodžio 3 d. redakcija) nustatytu teisiniu reguliavimu nesilaikyta iš Konstitucijos 52 straipsnio kylančio reikalavimo įstatymų leidėjui nustatyti tokį

įstatymuose numatytos pareigūnų ir karių valstybinės pensijos teisinį reguliavimą, kuriuo būtų paisoma konstitucinio teisinės valstybės principo, *inter alia* teisingumo, teisėtų lūkesčių apsaugos ir teisinio tikrumo imperatyvų.

10. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, darytina išvada, kad Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalies 1 punkte (2013 m. gruodžio 3 d. redakcija) nustatytas teisinis reguliavimas tiek, kiek pagal jį tarnybos laikui pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti prilyginus faktinį tarnybos SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės padaliniuose vykdant Lietuvos Respublikos teritorijoje veikusių pataisos darbų įstaigų ir tardymo izoliatorių apsaugos ir kontrolės funkcijas laiką iki 1990 m. kovo 11 d., tarnybos laikui pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti neprilygintas faktinis tarnybos SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės padaliniuose vykdant Lietuvos Respublikos teritorijoje veikusių pataisos darbų įstaigų ir tardymo izoliatorių apsaugos ir kontrolės funkcijas laikas nuo 1990 m. kovo 11 d. iki šių įstaigų apsaugą ir kontrolę perėmė Lietuvos Respublika, prieštaravo Konstitucijos 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Tai konstatavęs, Konstitucinis Teismas šioje konstitucinės justicijos byloje toliau netirs, ar Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalies 1 punktas (2013 m. gruodžio 3 d. redakcija) tiek, kiek nurodyta, neprieštaravo Konstitucijos 29 straipsniui.

11. Minėta, kad Seimas 2015 m. birželio 25 d. priėmė Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo Nr. I-693 3, 6, 7, 9, 16 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 15² straipsniu įstatymą; šiuo įstatymu *inter alia* ginčijamas Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalies 1 punktas (2013 m. gruodžio 3 d. redakcija) buvo išdėstytas nauja redakcija. Šis punktas šiai konstitucinės justicijos bylai aktualiu aspektu nepakito, tik buvo papildytas sąlyga „jeigu asmuo už jį negauna kitos valstybės pensijos“.

Šiame Konstitucinio Teismo nutarime konstatuota, kad Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalies 1 punkte (2013 m. gruodžio 3 d. redakcija) nustatytas teisinis reguliavimas tiek, kiek pagal jį tarnybos laikui pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti prilyginus faktinį tarnybos SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės padaliniuose vykdant Lietuvos Respublikos teritorijoje veikusių pataisos darbų įstaigų ir tardymo izoliatorių apsaugos ir kontrolės funkcijas laiką iki 1990 m. kovo 11 d., tarnybos laikui pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti neprilygintas faktinis tarnybos SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės padaliniuose vykdant Lietuvos Respublikos teritorijoje veikusių pataisos darbų įstaigų ir tardymo izoliatorių apsaugos ir kontrolės funkcijas laikas nuo 1990 m. kovo 11 d. iki šių įstaigų apsaugą ir kontrolę perėmė Lietuvos Respublika, prieštaravo Konstitucijos 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui.

12. Tai konstatavus, remiantis tais pačiais argumentais konstatuotina ir tai, kad Pareigūnų ir

karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalies 1 punkte (2015 m. birželio 25 d. redakcija) nustatytas teisinis reguliavimas tiek, kiek pagal jį tarnybos laikui pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti prilyginus faktinį tarnybos SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės padaliniuose vykdant Lietuvos Respublikos teritorijoje veikusių pataisos darbų įstaigų ir tardymo izoliatorių apsaugos ir kontrolės funkcijas laiką iki 1990 m. kovo 11 d., tarnybos laikui pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti neprilygintas faktinis tarnybos SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės padaliniuose vykdant Lietuvos Respublikos teritorijoje veikusių pataisos darbų įstaigų ir tardymo izoliatorių apsaugos ir kontrolės funkcijas laikas nuo 1990 m. kovo 11 d. iki šių įstaigų apsaugą ir kontrolę perėmė Lietuvos Respublika, prieštarauja Konstitucijos 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53, 53¹, 54, 55, 56 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nutaria:

Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalies 1 punkte (2013 m. gruodžio 3 d. redakcija; Žin., 2013, Nr. [128-6522](#); 2015 m. birželio 25 d. redakcija; TAR, 2015-07-01, Nr. 10600) nustatytas teisinis reguliavimas tiek, kiek pagal jį tarnybos laikui pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti prilyginus faktinį tarnybos SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės padaliniuose vykdant Lietuvos Respublikos teritorijoje veikusių pataisos darbų įstaigų ir tardymo izoliatorių apsaugos ir kontrolės funkcijas laiką iki 1990 m. kovo 11 d., tarnybos laikui pareigūnų ir karių valstybinei pensijai skirti neprilygintas faktinis tarnybos SSRS vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės padaliniuose vykdant Lietuvos Respublikos teritorijoje veikusių pataisos darbų įstaigų ir tardymo izoliatorių apsaugos ir kontrolės funkcijas laikas nuo 1990 m. kovo 11 d. iki šių įstaigų apsaugą ir kontrolę perėmė Lietuvos Respublika, prieštarauja (prieštaravo) Lietuvos Respublikos Konstitucijos 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Konstitucinio Teismo teisėjai

Elvyra Baltutytė

Vytautas Greičius

Danutė Jočienė

Pranas Kuconis

Gediminas Mesonis

Egidijus Šileikis

Algirdas Taminskas

Dainius Žalimas